

סוד הצלחתו של צ'ארלי צ'אפלין

קומתו הגדולה, הילדותית של צ'אפלין – שלעד מאפשרת לו לגלם את דוד הקטן למול גוליית כלשהו שנבחר לתפקיד בשל מימדיו הנפיליים – שירתה אותו היטב. הוא תמיד היה *הברוש-הקטן-המנוצל* – הנאיבי, התם, המאויים בידי הבריונים העצומים שהקיפו אותו, ושאותם, אף על פי כן, הביס בקביעות. העובדה שהנפילים תמיד הובסו; שכמו גיבוריו של אוסיאן, הם דהרו אל הקרב (כנגד הצ'אפלינים של העולם), וכמו אותם גיבורים קלטים רחוקים, *תמיד הובסו* – מעולם, כמובן, לא נראתה לציבור כפתטית. שכן, הפאתוס של הציבור שייך לסדר סנטימנטאלי ואף אנוכי בצורה נאיבית. הציבור מבקש לשמוע על הפאתוס ועל הניצחונות שלו עצמו. לעיתים רחוקות הוא מתעלה לדרגת הבנה של צורות פאתוס השונות מן הסוג המיוצג בידי צ'אפלין, והתייחסות בלתי ישירה ל"גדולה" במובן כללי יותר, הנמסרת במימדים פיזיים ותו לא, דוחה אותו.

בפאתוס הזה של *הקטן* – המנוצל להפליא בידי צ'ארלי צ'אפלין – אין צורך להרחיק חפש אחר המוטיב ה"מהפכני" הרגיל המיועד לצריכת ההמון. הענקים של קיסטון¹ שאיתם התעמת תמיד בסרטיו המוקדמים, *שדיכאו, לא הבינו ודפו אותו*, אך שעליהם גבר דרך קבע, סימלו את הסמכות והכוח. צ'אפלין הוא תועמלן מהפכני נפלא. מן ההיבט הפוליטי, הרחמים שהוא מעורר, והמשיכה יוצאת הדופן שהציבור חש אליו, הם אלו השמורים לאיש *הקטן*.

¹ קיסטון קופס (Keystone Cops) – חבורה בדיונית של שוטרים חדלי-אישים שכיכבה בקומדיות ראיוע בשנים 1912-1917 ושנקראה על שם חברת ההפקות The Keystone Film Company. החבורה הופיעה כבר בסרט הראשון שבו כיכב צ'אפלין – *Making a Living* (1914).

אך איש לא צפה בסרטיו של צ'אפלין מבלי לחוש בדבר-מה נוסף, השונה למדי מקטנות מימדים כפשוטה. חשת כי ישנו דבר-מה חיובי בהרבה מאשר קנה המידה לבדו, או העדרו של קנה מידה, אשר מועבר אליך. ראשית, מן הסתם, הייתה זו ההרגשה כי הינך שוהה במחיצתו של אופטימיזם חסר גבולות (עבור אדם כל כך קטן, מסכן ובודד). השילוב של עליזות וערמומיות עזת מצח, שטיפפו האפילפטי חסר האחריות מייצר – לא ניתן היה לעמוד בו. זוהי פיפה שפוסעת פה.² אלוהים יושב במרומיו; הכל בסדר בעולם (לפחות בזה של הצ'אפלינים). ושנית, חשת ביטחון מרבי בכך שהגיבור הקטן שלך ינצח בכל מאבקיו. הסוף הטוב (עבור הילד-איש המיליטאנטי) נרמז כבר במאסה המדדה, המגושמת והמטופשת של הענקים של קיסטון; בפקחות הפשפשית של יריבם הקטן והנורא. שוב הייתה זו סירתו הקטנה של דרייק למול הארמדה.³ בקיצור, גיבורכם לא היה קטן ותו לא, כי אם מרובה יכולות ושופע ביטחון. לכל אורך הדרך, המזל האיר לו פנים.

לקטנות, ולמזל, עליכם להוסיף עתה את מרכיב הילד. צ'אפלין, אמן המסך הגדול מכולם, הוא איש-ילד, וזאת להבדיל מסתם איש קטן. למעשה, זה היה קסמו וזו טבעה של המשיכה האסתטית שהוא מעורר. פני הבובה הקטנות שלו, שפם הצעצוע המודבק, פרקיו הזעירים, גופו הקטן הם של ילד לא פחות מגוף ה"מטר עשירים ומשהו" של העלמה לוס.⁴ ומבלי שצופיו יהיו מודעים לכך, אין ספק שכילד הוא גם חדר ללבם, אשר, עד כמה שהדבר נוגע לקהל הרחב, הינו אימהי באופיו.

ובאשר לצד המיני של הפסיכולוגיה הזו, יהיה זה, אם תרצו, בלתי מדעי לשכוח שהמהפכה הפמיניסטית התקדמה בד בבד עם פעולותיו היצירתיות

² פיפה - הגיבורה שופעת הטוב של הפואמה הדרמטית של רוברט בראונינג, "פיפה חולפת" (*Pippa Passes*), מ-1841.

³ סר פרנסיס דרייק – סגן מפקד הצי אנגלי שהנחיל תבוסה לארמדה הספרדית ב-1588 והפך לגיבור אנגלי.

⁴ אניטה לוס – תסריטאית, מחזאית וסופרת אמריקאית שנודעה, בין השאר, בקומתה הנמוכה וגופה השדוף ובזכות הרומן רב המכר שכתבה, "גינטלמנים מעדיפים בלונדיניות".

של הליצן הדגול הזה, לכל אורך הקריירה שלו. האישה הפשוטה הייתה רואה בצ'אפלין סמל לטומי הקטן והשחצן שלה – או צ'ארלי הקטן – שמחטיף מהלומה לאותו בריון אדיר, גדול, שחצן ומציק, אבא (גם אם ה"גבר" המסוים שלה לא היה דוגמא טובה למין השלט). שכן, ראשו של הקהל הוא כרפרפת מלאת הפתעות. מכניסים פנימה הכל; והוא מגיב לחזיונות המוצגים בפניו במידה מסוימת על פי הכוונתם של חזיונות אלו עצמם, אך בעיקר בהתאם לסינתזה המכווינה של כל מה שנפל או נדחף לתוכו קודם לכן ושמגיע מכל מה שמתרחש סביבו.

זו, נדמה לי, הדרך שבה התחבב צ'אפלין על הקהל הרחב של דמוקרטיית ההמונים. אך הוא טעה לגמרי כשהניח שזה גם היה סוד הצלחתו של נפוליאון.

ייתכן שבהצלחתו של צ'ארלי צ'אפלין טמון לב סודה של אופנת-הילד. זה מוזר, לכל הפחות, שכל כך הרבה אנשים נענים לסטנדרט (התמים, נאיבי) של צ'אפלין-לוס. אפילו מבחינת הגובה הפיזי משונה לראות מה רבים הם שקמו – או שלא קמו. ורבים אחרים רותמים את מיטב הכוחות שלהם כדי להידמות ככל שניתן אל טיפוס-הילד הפופולארי הזה.

נדמה לי שזהו עידן להיות בו קטן, אמר הפשפש האינטליגנטי, אך אחכה ואראה!

ומצד שני, תפקידו של הענק, או תפקיד המערב כל גדולה שהיא, אינו פופולארי, ובצדק. אנשים נמלטים מכל אזכור של גדולה כאילו היו אלה דברים הנגועים בזוהמה, כפי שהם אכן מושמים להיות. בחיקם שלהם הם מוחקים בקפידה כל עקבה שעלולה להסגיר את קיומה של איזו שאפתנות חשודה.

אינני מבקש לרדת לפסים אישיים אך חשיבותו של הנושא כה גדולה שאין מנוס אלא להתעלם מן ההסתייגות הזאת. פיקאסו, אם כן, גם הוא קטן מאוד; אמנם, בעל חומרה נפוליאונית שנעדרת מצ'אפלין; אף על פי שיש לו אותן עיניים רושפות, מרצדות וידעניות, אותה חזות של מסוגלות

מיקרוסקופית. הוא לגמרי בנוי על פי תווים ילדותיים. אני יכול למנות עוד רבים אחרים, פחות ידועים, שעונים לתיאור הזה. אין ספק שאמא טבע עסוקה איפשהו, והייתה עסוקה מזה זמן רב, בהטבעת *התינוקות הנצחית* בבשר ולא רק ברוח. מה הסיפור של אמא טבע? מדוע היא מתמחה בעניין זה? זוהי שאלה עבור הפיזיולוגים והפסיכולוגים המקצועיים. אלו, בכל אופן, העובדות; אשר כל אחד, שיש לו כמה שעות פנויות, יכול להשגיח בהן בעצמו. בזאת, לפי שעה, אחתום את עיסוקי בבעיית פולחן העוללים.

(מאנגלית: אריאל קריל, יהודה ויזן)